

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

یونس نگاه
۱۶ می ۲۰۲۳

یونس نگاه

ترکیه آبستن تحول است

در هزاره اول قبل از میلاد، سرزمینی که امروز ترکیه خوانده می‌شود، بخشی از منطقه‌ای بود که در آن هسته‌های اولیه تمدن غربی شکل گرفت. در نیمه‌های آن هزاره، تالس، ریاضی‌دان و فیلسوف مشهور باستان، در ایالت آیدین امروزی ترکیه می‌زیست. او و هم‌تایانش در آن عصر مسیر متفاوت از پیشوایان و پیامبرانی چون بودا، زرتشت، موسا و کنفوسیوس در شرق را پیش گرفته بودند و مثل آنان به علت وجودی، چگونگی خلقت، جهان پس از مرگ و اصول زندگی اخلاقی زیاد نمی‌پرداختند، بلکه بیشتر به مواد اولیه پدیده‌ها، چگونگی سنجش اندازه‌ها و احتمال وقوع اتفاقات می‌اندیشیدند. قضیه تالس هنوز در مکتب تدریس می‌شود و شیوه او برای اندازه‌گیری بلندی اجسام همچنان کارساز است. نتیجه‌گیری‌های فلسفی و فرضیه‌های علمی تالس همه کارآمد و عاری از خطا نبود. از جمله او معتقد بود که عنصر اولیه ماده، آب است. اما تحقیق در جوهر پدیده‌ها و توجه به خواص اشیا، به‌تدریج تحولات انقلابی و مهمی را

در زنده‌گی بشر خلق کرد که نخست غرب و پس از آن کل جهان را متحول ساخت. البته بر سر درستی و حدود این تحولات هنوز، به‌خصوص در منطقه ما مناقشه جریان دارد. ترکیه، زادگاه تالس، پس از او به یکی از تلاقی‌گاه‌های مهم سنت‌های بازممانده از دو روش اندیشه‌ای موسایی و تالسی بدل شده است. بارها این منطقه دست‌به‌دست شده و آخرین بار عثمانی‌ها در نیمه قرن پانزدهم میلادی این سرزمین را تسخیر کرد و خلافت اسلامی را در آن بنیاد گذاشت که گاه تا قلب اروپای غربی نیز پیش‌روی داشت.

همزمان با فتح استانبول، اروپا نیز از خواب قرون وسطایی بیدار می‌شد و به سنت‌های یونانی/تالسی خود روی می‌آورد. چند قرن بعد، اروپا با احیای آن سنت‌ها و ازسرگیری تحقیق، جست‌وجو و تجربه در جوهر و خواص مواد و پدیده‌ها چنان نیرو گرفت که در رقابت نرم و جنگ سرد بی‌رقیب شد. در اواخر قرن نوزدهم سنت تالسی دوباره به خانه برگشت، امپراتوری عثمانی‌ها از درون گرفتار تحولات سرنوشت‌ساز گردید و عاقبت در قرن بیستم ترکیه در تلاش برای همسویی و پذیرش تحولات علمی، اقتصادی و اجتماعی غربی چنان پیش رفت که از خیلی از سنت‌های شرقی و عثمانی‌اش کاملاً برید. در اواخر قرن بیستم زنان اجازه نداشتند که در دفاتر رسمی، به شمول دانشگاه‌ها روستی بی‌پوشند. نصاب‌های آموزشی با مفاهیم و ارزش‌های پذیرفته‌شده در غرب تدوین گردید و از جمله تیوری تکامل داروین به جای تیوری موسایی خلقت تدریس می‌شد.

رویاری نیمه‌های شرقی و غربی ترکیه در انتخابات

در آخرین روز کمپین انتخاباتی، اکرم امام‌اوغلو، مرد پنجاه‌وچندساله اما پرانرژی و جوان، که از اپریل ۲۰۱۹ تا کنون ریاست شاروالی بزرگترین شهر ترکیه، استانبول را برعهده داشته است، در منطقه پندک در شرق آن شهر سخنرانی می‌کرد. جمعیت بزرگی با بیرق سرخ ترکیه روبه‌روی او ایستاده و برایش کف می‌زدند و شعار می‌دادند. در میان جمعیت دختران و زنان بسیار دیده می‌شدند که به‌ندرت روستی پوشیده بودند. امام‌اوغلو بعد از چند لحظه سخنرانی، کرتی‌اش را کشیده، آستین‌ها را بالا زد و با صدایی که در آن نشانه‌های یک ماه فریاد و سخنرانی احساس می‌شد، به هموطنانش گفت که این‌گونه آستین برزده و با بیرق‌های ترکیه به صندوق‌های رای بروید. در پایان سخنرانی کودکی از میان جمعیت نزد او آمد و امام‌اوغلو یخن جاکت سرخ کودک را باز کرده دست به دست او به ریتم آهنگ انتخاباتی که پخش می‌شد، رقصید. این حرکات خلاف شیوه کمپاین انتخاباتی اردوغان است. او با لباس رسمی و بی‌آنکه آستین‌هایش را بر زند و پای‌کوبی کند، با مردم سخن می‌گفت و گاه ترانه‌ها را نیز آرام ایستاده همراهی می‌کرد. در کمپین‌های اردوغان زنان به ندرت بدون روستی و بیشتر با لباس سنتی و سراپا پوشیده اشتراک می‌کردند. حضور زنان و جوانان در تجمعات اردوغان بسیار کمتر از تجمعات تیم رقیبش بود. در تیم اردوغان یخن‌ها بسته، آستین‌ها پایین‌کشیده و چهره‌ها جدی‌تر بود. بر زبان تیم کمال کلچداراوغلو آزادی و دموکراسی بود، ولی در تیم اردوغان بیشتر از اهمیت خانواده، عزت و آبرو سخن گفته می‌شد.

بخشی از کار اردوغان در بیست سال گذشته کاهش عناصر غربی و افزودن رنگ شرقی به جامعه ترکیه بود. او ممنوعیت استفاده از حجاب در دفاتر دولتی را در سال ۲۰۱۳ لغو کرد و در سال ۲۰۱۷ تیوری تکامل را از مضامین درسی مکتب حذف نمود. اردوغان کشورش را در سال ۲۰۲۱ از کنوانسیون منع خشونت علیه زنان خارج کرد و بارها در سخنرانی‌هایش تاکید ورزید که وظیفه اصلی زنان مادری، تربیه کودکان و رسیدگی به امور خانواده است. این اقدامات به هدف کاهش نفوذ فرهنگ غربی و احیای سنت‌های شرقی و ترکی انجام گرفته و حمایت طیف محافظه‌کار جامعه را برای اردوغان به ارمغان آورده است. اما ساکنان شهرهای بزرگ و زنانی که به حقوق برابر با

مردان و حضور پررنگ در سیاست و اقتصاد باور دارند و آن بخش جامعه ترکیه را که به تداوم و توسعه رابطه ترکیه با غرب و تقویت آزادی‌های مدنی و دموکراسی معتقدند، از اردوغان و حزب عدالت و توسعه‌اش دور کرده است. اکرم امام‌اوغلو که در سال ۲۰۱۳ برای اولین بار ریاست شاروالی منطقه بلکدوزوی استانبول را به دست آورده بود، در انتخابات ۲۰۱۹ شاروال استانبول شد. ریاست تعدادی از شهرهای بزرگ دیگر ترکیه، از جمله انقره و ازمیر نیز در آن سال از دست حزب حاکم بیرون شد. اکرم امام‌اوغلو دیروز خطاب به حامیان تیم انتخاباتی‌اش گفت که در جریان یک ماه کمپین انتخاباتی به ۸۴ گردهمایی در نقاط مختلف کشور شرکت کرده است و آخرین روز کمپین را با هشتادوپنجمین گردهمایی به پایان خواهد برد. او گفت که از سال ۲۰۱۳ تا کنون به‌تدریج و با تلاش پی‌گیر توانسته‌اند در برابر اردوغان قدم‌به‌قدم پیروز شوند و این بار کشور را از او پس خواهند گرفت.

تفاوت عمیق دیدگاه‌های اقتصادی و فرهنگی دو تیم و نزدیکی آرای دو طرف، اهمیت این انتخابات را چندبرابر کرده است و همه چشم به راهند که امروز، آیا از صندوق‌ها حکومتی بیرون خواهد شد که رو به غرب و سنت‌های تالسی خواهد داشت، یا خیر مسیری را که این کشور در بیست سال گذشته برای فاصله گرفتن از غرب پیموده، ادامه خواهد داد. مردم افغانستان نیز به دلیل روابط عمیق تاریخی و حضور تعداد قابل توجه مهاجران در این کشور، به نتایج انتخابات بسیار توجه دارند. افغان‌های مقیم ترکیه به دلیل وعده‌های انتخاباتی که کمال کلیچداراوغلو در زمینه اخراج مهاجران و منع خرید ملک از سوی خارجی‌ان داده است، از عواقب پیروزی تیم مخالف اردوغان نگرانند و دوست دارند او پیروز شود. عزت‌الله سادات، تنها فرد افغان‌الاصیل است که برای پارلمان ترکیه کاندیدا شده است. او در یک ناحیه استانبول از سوی حزبی که متحد اردوغان است، نامزد می‌باشد.

تاثیر انتخابات ترکیه بر افغانستان

تاثیر نتیجه انتخابات بر سرنوشت افغان‌های مقیم ترکیه جدی خواهد بود. اگر کمال کلیچداراوغلو پیروز شود، به بخشی از وعده‌های انتخاباتی‌اش در اخراج مهاجران عمل خواهد کرد و نام افغان‌ها در سخنرانی‌های او بارها گرفته شده بود. او وعده سپرده است که مهاجران سوریه و افغانستان را حداکثر تا سه سال به کشورشان بر خواهد گرداند. هنوز معلوم نیست با آن عده افغان‌هایی که از طریق خرید ملک اقامت گرفته‌اند چه برخورد خواهد شد، اما از آنجایی که کلیچداراوغلو وعده داده است تا برای کاهش قیمت و کرایه خانه، در هفته اول حکومتش فروش خانه به خارجی‌ها را منع قرار خواهد داد، ممکن است گروهی از افغان‌هایی که قبلاً با خرید خانه اجازه اقامت دریافت کرده‌اند، نتوانند اقامت خود را تمدید کنند. از آنجایی که صنعت ساختمان توانایی لابی و اعمال نفوذ بسیاری در سیاست‌گذاری‌ها دارد، ممکن است کمال کلیچداراوغلو در عمل سیاست معتدل‌تری اتخاذ کند و به جای منع فروش خانه و ملک به خارجی‌ان، تنها فروش خانه‌های ارزان را منع قرار دهد و برای آنانی که توانایی سرمایه‌گذاری بیشتر دارند و املاک قیمتی می‌خرند، استثنا قایل شود.

در سیاست دولت ترکیه نسبت به افغانستان اما، تغییر جدی محتمل به نظر نمی‌رسد. با آن‌که کمال کلیچداراوغلو و حزبش تقویت روابط ترکیه با غرب و ازسرگیری مذاکرات برای پیوستن به اتحادیه اروپا را اولویت می‌دهند، اما سیاست‌های منطقه‌ای و حفظ روابط و نفوذ ترکیه در آسیای میانه و افغانستان نیز ادامه خواهد یافت؛ چرا که خیلی از این روابط و سیاست‌ها به زمان‌های پیشتر از دوره اردوغان برمی‌گردد و بخشی از استراتژی ترکیه برای تبدیل شدن به قدرت منطقه‌ای است.

ترکیه در روابطش با افغانستان به سه عنصر تاریخ، دین و فرهنگ اتکا می‌کند. از نظر تاریخی افغانستان دوست ویژه خوانده می‌شود که در بین سال‌های ۱۹۱۵ تا ۱۹۲۳، زمانی که ترکیه جدید شکل گرفت، با حمایت‌های معنوی، نیروی نظامی و مادی همکاری کرد. ترک‌ها می‌گویند که کسانی از افغانستان طلا و ذخیره‌های ناچیز مالی خود را برای حمایت از مبارزان ترک ارسال کرده بودند. رابطه نزدیک امان‌الله خان با اتاترک و اعزام متخصصان نظامی و اداری، داکتران و معلمان ترک به افغانستان نیز در حافظه تاریخی دو کشور قدر می‌شود. در چند دهه اخیر مکاتب افغان‌ترک، سرمایه‌گذاری و صدور کالای ترکیه به افغانستان و حضور تعداد زیاد افغان‌ها در ترکیه این روابط را زنده نگه داشته و در مواردی عمیق‌تر ساخته است. ترکیه کوشیده است تغییر نظام‌ها مانع حفظ رابطه‌اش با افغانستان نشود. مجاورت افغانستان با آسیای میانه و حضور جمعیت قابل توجه ترک‌تباران در افغانستان، به جاذبه کشور ما برای سیاستمداران ترکیه افزوده است. ملی‌گرایان و پان‌ترکیست‌ها سال‌ها ایده اتحاد ترک‌ها را در جامعه تبلیغ کرده‌اند، طوری که اکنون به بخش جدایی‌ناپذیر سیاست منطقه‌ای این کشور بدل شده است و اردوغان که کارش را با اتکا به برادری اسلامی آغاز کرده بود، نیز ناگزیر به ادامه سیاست‌های پان‌ترکی شد و برای جلب آرای ملی‌گرایان با حزب حرکت ملی به ریاست دولت باحجلی که به گرایش‌های ملی افراطی مشهور است، اتحاد کرد. از این رو، احتمال تغییر چندانی در سیاست‌های ترکیه نسبت به افغانستان در میان‌مدت به نظر نمی‌رسد. در صورت برنده شدن کمال کلیچداراوغلو، روابط کنونی با امارت طالبان حفظ خواهد شد و تماس با سیاستمداران مخالف طالبان، به‌خصوص آن‌هایی که ترک‌تبار خوانده می‌شوند، ادامه یافته و تقویت خواهد شد.

اثرات این انتخابات پایدار خواهد بود

این انتخابات در داخل ترکیه اثرات فراگیر و پایدار خواهد داشت. حتماً اگر اردوغان دوباره در انتخابات پیروز شود، به نظر نمی‌رسد سیر تنزل نفوذش متوقف شود. در ترکیه این سخن بسیار شنیده می‌شود که دوره پس از اردوغان آغاز شده است. اگر او در قدرت باقی بماند، این سیر کندتر خواهد بود و مدتی به تعویق خواهد افتاد؛ ولی در صورت پیروزی کلیچداراوغلو، ترکیه فوراً وارد یک دوره تازه خواهد شد که در آن سنت‌های تالسی و تاکید بر نیمه غربی هویت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور دوباره برجسته خواهد گشت. این تحول باعث واکنش و نارضایتی محافظه‌کاران خواهد گردید، اما لیبرال‌ها و چپ‌ها آن را جشن خواهند گرفت. کلیچداراوغلو وعده سپرده است که پایه‌های علم و صنعت را تقویت خواهد کرد و دانشمندان و محققان ترک را که به خارج کوچیده‌اند، تشویق خواهد کرد که به کشور برگردند. او در مصاحبه‌ای گفته است که دانشمندان ترکیه در شرکت‌های بزرگی چون ام‌آی‌تی و اقتصادهای بزرگی چون امریکا و آلمان مشغول کارهای بنیادی و سرمایه‌زای می‌باشند، در حالی که ترکیه با فرار مغزها روبه‌رو است و برای جلب سرمایه‌تقلا می‌کند. او گفت که پروفیسور اوغور شاهین و همسرش اوزلم تورجی، دانشمندان ترک‌تبار آلمانی، با نقشی که در ساختن واکسین کرونا داشتند، بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار به اقتصاد آلمان یاری رساندند. او پرسید، چرا این سرمایه‌های بشری به خدمت اقتصاد ترکیه نباشند؟ در صورت پیروزی کلیچداراوغلو، احتمال دارد نصاب و نظام آموزشی ترکیه، اولویت‌های سرمایه‌گذاری و روابط خارجی کشور به مسیری هدایت شود که بنیان‌گذار ترکیه معاصر، اتاترک آرزو داشت. توانایی کلیچداراوغلو و متحدانش در هدایت کشور به آن مسیر را زمان مشخص خواهد کرد، اما تمایل جوانان و ساکنان شهرهای بزرگ پشتوانه مهمی برای این کار خواهد بود. این تحول داخلی ترکیه بر منطقه و افغانستان بی‌تأثیر نخواهد بود.